

GENDER TENGLIK VA TA'LIMDAGI UNING IJTIMOIIYI TA'SIRI

*Fan va texnologiyalar universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi I kurs
talabasi Tursunaliyeva Sevinch Ilhom qizi*

Annatsiya; Ushbu maqolada erkaklar va ayollarning teng huquqlari, imkoniyatlari va ma'suliyatlarini ta'minlashda nazarda tutuvchi ijtimoiyi tamoyili hisoblanadi. U inson huquqlari, adolat, jamiyat taraqqiyoti va barqarorlikka erishishda muhim omil hisoblanadi. gender tenglik nafaqat huquqiy darajada, balki ijtimoiyi, iqtisodiy va madaniy soxalarda ham amalga oshirilishi kerak. Bu prinsip erkaklar va ayollar uchun ta'lim olish, mehnatga teng haq to'lanishi va rahbarlik lavozimlariga erkin kirishish imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Gender tengligi, statistik ba'za, erkak va ayollarning tenglik prinsplari, bugungi kunda olib borilayotgan islohatlar ko'lam, inson huquqlari va gender tenglikni taminlash, qonunchilikdagi o'zgarishlar BMT ko'rsatkichlari .

O'zbekiston gender tengligi ko'rsatkichi ro'yxatida 2019-yildan boshlab qatnashishni boshladi. 2019-yil holati bo'yicha O'zbekistonning gender tengligi ko'rsatkichi ro'yxatdagi 189 mamlakat ichida 62-o'rinni egalladi. BMT ning Aholishunoslik jamg'armasi ekspertlarining fikriga ko'ra, O'zbekistondagi har 100 000 dan 29 ayol gender tengsizlik tufayli vafot etishi va 15-19 yoshdagi har ming o'spirin qiz uchun tug'ish ko'rsatkichi 23,8 ni tashkil qiladi.

Xotin-qizlar sayyoramiz aholisining qariyb yarmini tashkil etsa-da, milliy parlamentlarning atigi 18,4 foizini ayollar tashkil etadi. Ish bilan ta'minlanish, karyera, oylik maosh miqdori, rahbarlik lavozimlariga tayinlanish masalalarida gender bilan bog'liq muammolar saqlanib qolmoqda. Jins bo'yicha ish haqidagi tafovut dunyo miqyosida 23 foiz, qishloq joylarida 40 foizgacha yetgan. Gender tenglik ayrim sohalarda kuzatilsa-da, ilm-fan, kibernetika, injeneriya yo'nalishlarida ayollar ishtirokini talab darajasida deb bo'lmaydi.

Global miqyosda erkaklar siyosatda ayollarga qaraganda ko'proq qatnashadi va lavozimlarini egallaydi. Mutaxxassislarning fikriga ko'ra, boshqa barcha kasblar orasida ayniqsa siyosat sohasida gender tengligiga erishish juda mushkul . Shunday qilib, jinsiy tavofut bo'yicha global hisobotga ko'ra, agar siyosiy vakillikdagi gender tengligining o'zgarish darajasi hozirgi darajada saqlanib qolsa, dunyoda gender tengligiga erishish uchun o'rtasida 95 yil, ta'lim soxasida gender tenglikka erishish uchun esa 12 yil kerak bo'ladi. Gender tenglik haqida so'z borganda, avvalo, uning mazmun-mohiyatini tushunib olish to'g'ri bo'ladi. Masalan, biologik jins inson tabiatining tub jihati sifatida erkak va ayolni ajratib turadigan genetik, somatik,

biofiziologik xususiyatlarni anglatadi, gender biologik jins tushunchasidan farqli ravishda, jinsga oid ijtimoiy xususiyatlarni ko'zda tutadi. Ya'ni, gender ijtimoiy-madaniy konstrukt, erkaklar va ayollarning ijtimoiylashuv jarayonida orttirilgan, jamiyat tomonidan modellashtirilgan va ijtimoiy institutlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan xulq-atvor xususiyatlari, turmush tarzi me'yorlari tizimidir. U madaniyatlar bo'yicha farq qiladi va vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin

Ta'lim tizimi har bir inson uchun teng imkoniyatlar yaratishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Ammo dunyo bo'ylab ta'lim olish imkoniyatlari gender asosida farqlanishi hali ham uchraydi. Ushbu maqola ta'limda gender tengligini ta'minlashning ijtimoiy ta'sirini tahlil qiladi.

Ta'limdagi gender tengligi: holat va muammolar

Gender tengligi ta'lim tizimida erkaklar va ayollarning teng huquqlarga ega bo'lishini anglatadi. Biroq ba'zi mamlakatlarda qizlar va ayollar o'rta va oliy ta'lim olishda qiyinchilikka duch kelmoqda. Buning asosiy sababi ma'daniy ana'analar, iqtisodiy qiyinchiliklar va ta'limga yondashuvdagi noxolislikdir.

Gender tengligining ta'limdagi foydalari

1. Ijtimoiy barqarorlik: ta'lim olgan ayollar oilalarning farovonligini oshiradi, sog'lom avlodlar tarbiyasida faol ishtirok etadi.

2. Iqtisodiy o'sish: ta'lim olgan ayollar mehnat bozorida faol ishtirok etib, iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

3. Xotin-Qizlar Huquqlarining Mustahkamlanishi: ta'lim gender tenglikka erishish yo'lida ayollarning o'z huquqlaridan foydalanishini ta'minlaydi.

Gender tengligi ta'limdagi qiyinchiliklar va ularni yengish yo'llari

Stereotiplarni yo'q qilish: o'quv dasturlarida gender tenglikka oid mavzularni joriy etish, o'qituvchilarni ushbu yo'nalishda malakalash.

Ta'limga Kirishni Ta'minlash: qizlar uchun xavfsiz ta'lim muhitlarini yaratish va iqtisodiy yordam dasturlarini amalga oshirish.

Ta'limdagi gender tengligi ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish va inson huquqlarini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ushbu tenglikka erishish uchun davlatlar siyosiy iroda va samarali ta'lim siyosatini amalga oshirishlari lozim. Genderga oid stereotiplar xulq-atvor, ijtimoiy rollar, dunyoqarash, mafkura, emotsional intellekt shaklini belgilaydigan barqaror obrazlar, shablonlar, ijtimoiy kutishlar, faoliyat majmuini anglatadi. Masalan, oilada ayollar va erkaklar ijtimoiy rollarining taqsimlanishiga oid gender tengsizlik tarixiy ildizlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, konservativ stereotiplarni shakllantirdi. Bunday stereotiplar ijtimoiylashuv jarayonida o'g'il va qiz bolalarning hayotiy ambitsiyalari, iste'dodi va qiziqishlarini to'liq aniqlashda cheklashlarni keltirib chiqarishi, qarama-qarshiliklarga, ziddiyatlarga, psixologik muammolarga olib kelishi va ushbu stereotiplarga javob berishni istamaslik boshqa odamlarning ta'qib qilinishiga sabab bo'lishi mumkin.

Yangi O'zbekistonda barcha sohalarda taraqqiyot va ma'rifatga erishish, avvalo, ilm-fan, ta'lim rivoji bilan bog'lanayotgani bejiz emas. Islohatlar avvalida, inson huquq va manfaatlarining ustunligi, xususan, erkak va ayol huquqlarining himoyasi, jamiyatda xotin-qizlarining huquq hamda imkoniyatlariga ahamiyat masalasi keng o'rin olgan. Bu borada huququqiy kafolatlar ham yaratilyapti. 2019-yilda 2-sentabrda O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyat kafolarlari to'g'risida" gi qonuni qabul qilindi. Ushbu hujjatda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarini ta'minlash sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalish va mehanizmlari belgilanib, amaliyotga tatbiq etilmoqda.

Oliy Majlis Senatida Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi tashkil etildi. Alohida Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiya tashkil etilib, u xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash sohasidagi ishlarning holati to'g'risida har yili O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga axborot taqdim etishi belgilab qo'yildi. Aytishimiz mumkinki, ayollar va erkaklar tengligi madaniyatini shakllantirish – bu tizimli va doimiy jarayon bo'lib, keng jamoatchilik va fuqarolik institutlari bilan hamkorlikni talab etadi. Bu borada jamiyatning barcha jabhalari – davlat tuzilmalari, jamoat tashkilotlari, biznes sub'ektlari, kasaba uyushmalari va keng aholi qatlamlarining birgalikdagi va hamjihatlikdagi.

Afsuski, bunday holatlar bizning davrimizda ham tez-tez uchrab turadi. Ijtimoiy hayotning ayrim sohalarda ayollar va erkaklar tengsizligi hamon saqlanib qolmoqda. Masalan, davlat boshqaruvi, siyosiy qarorlar qabul qilish, yirik va o'rta biznes sohasida erkaklarining ustunlik qilishi, uy yumushlari asosan ayollarining zimmasida ekanini inkor etib bo'lmaydi.

Aslida, gender tengligi siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, shaxslararo munosabatlarning rivojiga xizmat qiladigan ijtimoiy adolat tamoyillari asosida jamiyat hayotini tashkil etishning dolzarb muammosi hisoblanadi. U jamiyat hayotining muhim tarkibiy qismi va to'g'ridan-to'g'ri mavjud madaniyat, ijtimoiy munosabatlarga ta'sir qiluvchi omildir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jahon Banki (2021) Qizlar ta'limi va ayollar imkoniyatlarini kengaytirish global istiqbol.
2. Adam Smit ta'limdagi gebder tengligining ijtimoiyi ta'siri.
3. Mohira Xoliqulova maqolasidan foydalanilgan.
4. SH.M.Mirziyoyev ma'ruzasidan foylanilgan.
5. Yuristlar malakasini oshirish markazi xodimi N.Nurmuxammedova
6. Yunesko(2022) Ta'limda gender tengligi: asosiy strategiyalari.